

Irena Bražėnaitė. Minčių raizgalynė. „Lietuvi, kas tau yra su sveikata?“
(Antaninės)

Dangus mėlynas, kaip vosilkas, ir suvis dykas, kaip subatoj nušluotas atšlaimas, tik dujenai debesai plūkinėja. Nedraugiški. Vienas kaba nekrutėdamas, kutosus nukoręs, kitas skuodžia tekinas pavėjui. Keista – vėjas lyg ir tas pats jiem abiem pučia. Kaip ir žmonių gyvenimai: vienas lekia per gyvenimą nosrikas, paknopstom, kitas iš rėsvo savo dienas dėsto, ir vistiek tasia vienodai: šešios lentos ir dvidešimt keturios vinyš...Dubultavas žmogaus gyvenimas: jei jaunystėj prisišėliojai – senatvėj vargsi, ir atbulai...

Gera pušynėlyje. Paukštytės vilba ulba. Vaikiukai krykštauna, senuoliai, ant suoliukų susisėdę, vieni rimtauna savo praeitis, kiti šneka, ką seilė ant liežiuvio panėšėja, tretį tik klausosi ir tyli, kaip užusiūti. Visokių seniokų, dabartės pašaipūniškai senjorais vadinamų, yra. Suoliukai daugumoje be atramų – pora skersinių perresta ant trinkų ir tiek, o teip norėdavos pušinėly suolaliukų su atlašom, poniškai, kad būt kur pakuprotas nugaras paliuosint atrėmus. Ir va, te tau kad nori – šiamet atsirado pora tokių, liūdnai-juodai nudažytų, bet su atramom, plačių. Ir kas čia buvo per monai? Ėgi atrasta, kad čia netoliese būta gyveta tūlo sentikio, turtingo, šviesaus žmogaus, tad sugalvota parengt jo vardu pavadintą taką, tam reikalui pakeliui iškertant baltakartes, pavasarį be sarmatos išsivėpinančias jieves, baltai putojančius, gailiai salsvai kvepiančius šėivamedžius, skirpstus, rudenį nukarusius rausvais ketvirtainiais vasišais, riešutuotus lazdynus, aviečius, po kuriuos mėgo vaikiukai pabraidyt ir vuogelių pasrašyt. Iškirto, nudralijo visu ir teip poplačios keliūtės pakraščiu – o tas takas jau nebe pasivaikščiojamamas tam, kurio vardu bus šaukiamas...Netoli esančiam dvare atrasta buvus gyvenus keistuolė ponis su savo vaidinuokliais, tad buvo labai prašmatniai paminėta, pagodota. O savo gentainių šaknų nelabai pajieškoma, nors prie pilaitės, prie kalnelio ir kovų su kryžiokais būta, ir vajejota, galvėlių priguldyta, kelią tiem nevidonom link Gedimino pilies pastojant... Ak, lietuvi...

Gyvenau Vilniuj, bet terpu „tutaišų“ ir maskolių. Anys su manim šnekėjosi tik rusiškai arba gudiškai lenkiška prokalbe, ašen su jais – tik lietuviškai. (Ir vaikus pratinau kitaip atsakinėt tik senam, besišaukiančiam pagalbos ir atvaživusiam iš kitur, ne iš Lietuvos – atėjus kitiem laikam, kiemo vaikai padėkojo maniškiams kad juos pramokino lietuviškai). Mano kaimynai pasišaipydami mane sveikindavo „labas dienas,“ – pataisau, sakydama, kad aš jiem gi nesakau „dobraja dien,“ jie atkerta, kak nesiruošia tos „labusų“ kalbos mokintis, sakau, kad jų valia didesnė už arklį, bet man, ne tik suprantančiai, bet ir mokančiai jų kalbą linksmau, nes juos aš galinti pigiai parduot, jie manęs – ne. Atėjus Atgimimui, mane tie patys žmoguliai užsipoalė, kodėl primygtinai nesakiusi, kad jiem reikią mokintis šitos kalbos, o tarpusavy pasišpilkuodami, viens kitam linkėjo: „štab tiebia „sajudis“ zabal.“

Tiek tiekos. Sėdžiu ant plataus, nors ir juodai maliavoto, bet atlašoto, suolo, skaitau nuostabią Aldonos Ruseckaitės knygą apie Žemaitę. Prieina, lazdelę pasikinkęs, sakosi, besąs Antanas, o Antaninės jau, jau už krūmelio, tuoj pribus, ar galima prisėst, o kol gi ne, iš poros žodžių girdžiu, kad savas, aukštaitis-suolas patogus, kaip dvaro „pakajavas,“ su Žemaite persitariu, kad prie jos paslapčių pristosiu paskiau, vėliau. Antanas šnekus, bebaigiantis sustumt devintą dešimtį – ne glėbys metų, o jau visa kupeta. Besąs kilęs nuo Širvintų, iš savanorių giminės, apie Širvintų kovas daug girdėjęs ir kitiem persakęs – Antano būta balsingo, negarsiai, bet narsiai abudai paniūniavom Savanorių dainų. „Žemės tėvukas turėjo nemažai, bet kokia gi pavilnės žemela – vieni pieskynai, varnų suarta ir suakėta, voversio patrėšta. Bet vistiek šeimynų sudorojo ir išgabeno pas baltosias meškutes pasišildyt. Buvau sukoliečytas, patraukė po traktoriaus vikšrais, ledva sugijau, bet nepagalinčiu neužskaitė, ligi senatvės turėjau sunkiai dirbt.“ Geros širdies Antanas, visus vaikiukus, dabar jau garsiu, apipjaustytu, vardu pakrikštytu keliuku mamučių vežamus mandrose karietaitėse ar vedamus už rankyčių, senolis pažadina, pašnekina, visiem palinkėdamas augt sveikiem ir laimingiem: vienos mamutės šypteri, padėkoja už gerus žodžius, kitos susiraukė skubinas prasivežt ar prasivest savo mažėlėlius, kad seniokas nekibintų ir negąsdintų (iš kokių aštuonių-dvylikos prasivedamų ar prasivežamų vaikiukų, tik su trim keturiais mamytės šnekasi lietuviškai. Graudoka...Teko ilgai bendraut su šmaikštuole Filomena Taunyte. Kartu su B. Petrulioniu ir po svieta su ja pakeliaut, taigi vienam susitikime jaunuolis ją pakandžiojo: „Kodėl jūs vis rašot apie žoleles, vaistus, parašykite, ką manot apie seksą?“ Filomena skėstelėjo rankom: „Nors tamstelei gal per dvidešimt, o man per aštuoniasdešimt, bet mudu abudu, lietuviškai sakant, nebeprauklūs, o jūsiškai kalbant – nebeseksualūs, nes, rodos, nei man, nei tamstai, jeigu apie jį reikia kalbėt, tai to sekso nebereikia.“ Berniokėlis gavo kaip sūria silke per lūpas ir likosi išsivėpęs, salei leipstant juoku. Tataigi) Suolas ilgas ir platus, prisėdo rusiškai šnekanti pora. Antanas ir su jais gražaus pokalbio surado, apie šį ir tą, išėjo kalba apie karo nuniokotą Vilnių, Antanas ir prasitaręs, kad jį labai subombardavo rusai. Ak, kad šoko į akis mūsų suolo draugai, kaip galima, niokojo žulikai vokiečiai, ne rusai: Antanas ir susigūžė bailiai...Ak, lietuvi, kada gi nustosi gąščiot už savo tiesą, savo žemėj gyvendamas?

Kita diena, kita daina. Pušaitės liemenimis mušasi siūruodamos, o žmonių likimai siūbuote siūbuoja pavėjui... „A prisiest galem?“- atsiklausė žemaičiuodamas jaunas vyriokas, tik mažumytį suvargęs...Prašom. Šnekamės, beskuo gera būt žemaitiška pasirokout, bet aš prastuoka muoku. „Nikolajus aš, vuo mona tievs žemaitis. Keistokas aš, gal už tat, kad žaiba mušts,“–šypsosi Nikolajus. Ir paporina apie savo graudoką gyvenimą. Tėvas dabojosi žemaitukę, geltonplaukę mėlynakę, gražiausią iš gražiausių. Susimylėjo, jau ir vaikelis pirm visako skubinos lėktinai, reikėjo tuoktis skubinai. Žmogus klostosi sau takelius, o likimas erškėtėlius barsto patakiui: skendo mylimosios sesutė, ta puolė gelbėt, ir nuskendo jau trise – ir besiskubinant pasaulin vaikelis kartu...Nikolajaus tėvui žemelė nuslydė iš po kojų, nei aušrelės, nei šviesios dieneles nebeatė iš širdgėlos, perštinčią širdį gesint pasitelkė nelabojo visad pažasty turimus kožnam nelaimėliui sutaupytus lašus. Namai ir takeliai tapo nebemeilūs, jaunuolis išsidangino Rusijon – gal užsimiršias toliau būdamas...Neužsimiršo, tik aršiau gėrė. Susiglaustė su rusaite, toji guodė, globė: „Teipos atsiradau aš,“– šypsosi Nikolajus. Tėvas rusaitę vedė, šeimyną

parsigabeno Lietuvon. Prisiminimai gal ir pabluko, bet „velnio ašaros“ rasot nebepaliovė – tėvas mirė nesenas. „Gėrė tievs. Geriu ir aš.“ Nikolajus išsijėmė iš kišenės dėžutę, suvyniojo popieriaus sliautelę, inbėrė žiupsnelį ir ėmė sukt „rūkalą,“ kaip anuomet, mano vaikystėj, kaimynai rūkesčiai sukdamo, iš avino mašnos-tabakierkos dviem pirštais pasisėmę titūno ar multankos, pačių užsiaugintos, macnos tabokos. „Ar čia ne toji žolytė?“- pajuokaunu. „Nee, prisikratau iš nuorūkų, kam gera žemėn sumyniot?“- nepyksta Nikolajus. Noslė Nikolajaus kaip balnelis. „A boksininks buva?“-mandrnuos žemaičiuodama.- „Ne, subaladuoja keturiese, tievą nuog jų ginant. Gal munei tuomel tuoks gyvenims, kad aš ton negimusia vaikelia veituo stuojaus,“ – griaudžiai tarsteli. – „Sykais būn tep ant dūšios murzina, kad norint jimk ir špyga nusišauk.“ Dar pabarstė žemaitiškų šposų: „Varau nimei, šnapse babt – gatavs, rytmetų pakirdau-griovy gul, paukštelia rypauj, medelia spruogst – mane trauk nimei pareit, bet negal.“ „Guliu girts vidur keima nusmukusiam kelniem – gaidys, žalts, muona šitą les, o aš jam štiš pasakyt negal.“ Saulelė pasiražė, apsidebesiavo, miegulio beketinanti, vuodeliai savo skripkas brūžint aplink ausis jau smailinos. „Rek et „pamalkaut,“ – keliasi Nikolajus – „gal kas prieg ežerou butelius tvarkuon sudiet užmirša – surinksiu. Vasarą begip – po pušele saldžia išsimeiguot beveliju.“

Siūruoja, siūbuoja žmonių likimai, lemties apmesti, atausti, ataudoti ir iš naujo perverpti...Kai darbavausi „laikrščiuos,“ daugalio žmonelių gyvenimus norom nenorom esu išnarsčius. Smalsaudama, ypač kaimuose, juos klausinėdavau žmonių šnekta, vietos tarne (tik su žemaitėliais būdavo kebloka susirokout). „Cia tai gal necikra „kurespundiente,“ kad mūsiškai šneka,“- vienąkart suabejojo dzūkė.

Kitądien likausi pušynėlyje tik su Žemaitė – labai jau gražiai viską knygon suklostė Aldona, negali atsitraukt. Nuvykusi Amerikon parinkt aukų karo pavargėliam, Rašytoja randa tautiečius susipjudžiusius, suamerikonėjusius, išmandrėjusius, persipykusius vienus su kitais. Pasišaipydama aprašo tautiečių verdama košę: „Sukiša į puodą bolševikus, menševikus, socialpatrijotus, buržujų vuodegas, kairiuosius ir dešiniuosius, klerikalus ir tautininkus, prismokų prideda, o išvirus nēr kam suvalgyt.“ Juliją pykdė tautiečių nesutarimas, šmeižtai, jai rodėsi, kad visi turėtų gyvent vienu rūpesčiu – siekt Lietuvos gerovės, laisvės: ją trikdė toks sąmyšis: vardan ko? (Teko pavartyt ano meto Amerikos lietuvių laikraščius: patys laikraščiai vienas su kitu ragais dubėjas, o juose dzūkai su žemaičiais, suvalkiečiai su aukštaičiais pliekiasi, kas ką labjau apspjaudys ir pamazgom ir srutom apdergs – rodos, kad jie ne Amerikoj būtų, o kokios Merkinės ar Telšių žydiškam jomarke rokundas vedžiotų dėl nesuderėto meičioko ar jaučio stimbirio). Maironis piktinosi, kunigiškai barė: „Bet savitary puikybės iki sočiai mum gana, jei tik yra galimybės ką prispausti letena; O tų partijų terp mūsų, tų programų ir barnių – tiek vargiai pas vargšą blusų atsiras už marškinių.“ Ak, Dievulėliau, tai negi vis ton pačion vagon mum rairuos ir vairuos valdžioj gulintys kaip rambūs, įmitę, tautos nupenėti jaučiai ar dveigiai kumeliai, o mes vis mindysim tą patį grėblį, dantimis ne ton pusėn pastatę?